

МУЗИЧНА МІНІАТЮРА ЯК ПРЕДМЕТ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Рябуха Н. О., кандидат мистецтвознавства, старший викладач

Харківська державна академія культури

Анотація. Розглядається музична мініатюра як системне явище, обґрунтовується культурологічна концепція жанру мініатюри як специфічного феномену в мистецтві, що фокусує в собі мініатюризм як принцип художнього мислення.

Ключові слова: мініатюра, мініатюризм, семантика, типи музичної експресії, хронотоп, ментальність.

Анотация. Рябуха Н. А. Музыкальная миниатюра как предмет культурологического исследования. Рассматривается музыкальная миниатюра как системное явление, обосновывается культурологическая концепция жанра миниатюры как специфического феномена в искусстве, который фокусирует в себе миниатюризм как принцип художественного мышления.

Ключевые слова: миниатюра, миниатюризм, семантика, типы музыкальной экспрессии, хронотоп, ментальность.

Annotation. Ryabuha N. A. Musical miniature as a subject in a cultural searching. Examined here the is dealt with system phenomenon, the thesis substantiates the genre conception of miniature as a specific phenomenon in art, which embraces miniaturism as a principle of creative thinking.

Key words: miniature, miniaturism, semantic, the type of musical expression, chronotop, mentality.

Постановка проблеми. Необхідність вивчення жанру мініатюри в музичній культурі потребує вироблення нових підходів – комплексного культурологічного дослідження на основі синтезу суміжних гуманітарних наук (музикознавства, теорії художньої творчості, естетики, психології). Новітній контекст сучасної культурології актуалізує принцип всебічного розгляду художніх процесів та явищ у системі цілісної культури. Така тенденція виникла в нових умовах художнього мислення та принципів моделювання картини світу. Актуальним для сучасних вимог культурології є вивчення жанру як морфологічної одиниці, категорії, що має єдину для всіх видів мистецтва художню природу та функції. З урахуванням також і специфіки жанру в конкретному виді мистецтва, в даному дослідженні – мініатюри в музичній культурі, утворюється можливість скласти загальну культурологічну модель жанру як способу вираження світопізнання і світоспоглядання.

Отже, **головною метою** статті є створення і обґрунтування методології дослідження культурологічної моделі жанру мініатюри в музичній культурі на основі міждисциплінарного підходу. **Об'єктом** пропонованої статті є музична культура як складна динамічна система акумуляції та трансляції духовного досвіду. Жанр музичної мініатюри, який є **предметом** роботи, буде розглянутий як феномен, тобто специфічний спосіб світосприйняття та відображення внутрішнього світу людини. В пропонованій статті здійснюється спроба розкрити феномен музичної мініатюри як специфічної жанрової модифікації

культуротворчого процесу, як специфічний принцип моделювання картини світу, що здатна концептуально відобразити внутрішній духовний світ людини.

Пропонована стаття висвітлює методологічну основу власного дисертаційного дослідження феномену мініатюри в музичній культурі. Отже, спираючись на висновки дисертації автор публікації спроможний надати узагальнюючу культурологічну модель жанру мініатюри як феномену культури.

Аналіз останніх публікацій з проблеми довів, що на сьогодні існує три основні напрями досліджень, які торкаються в окремих аспектах проблем вивчення жанру музичної мініатюри: 1) історичні дослідження, оглядові та монографічні, в яких жанр мініатюри розглядається як невід'ємна частина історичного розвитку музичної культури, епохи, стилю, напряму, національної школи; вони становлять фактологічний матеріал дослідження і дають змогу розкрити історичну динаміку мініатюри в європейському та українському музичному мистецтві (праці Т. Ліванової, О. Алексеєва, М. Друскіна, М. Дремлюги, Л. Архімович, М. Гордійчука, Т. Булат, Г. Курковського, М. Бялик, В. Самохвалова, С. Павлішин, Л. Корній, Л. Кияновської та ін.); 2) дисертаційні дослідження, в яких фортепіанна мініатюра розглядається в контексті жанрово-стильової еволюції української фортепіанної музики різних часів (дисертації М. Степаненка, Ю. Вахраньова, В. Клима, О. Фрайт); 3) дослідження, що становлять теоретико-методологічну основу роботи і висвітлюють у окремих аспектах теоретичні проблеми жанру музичної мініатюри (монографії В. Панкратової, Є. Назайкінського, К. Зенкіна).

Виклад основних положень. Культурологічний підхід до аналізу жанру передбачає, по-перше, вивчення його як загальнохудожньої категорії („морфологічний контекст”), по-друге, розуміння жанру як феномена художньої культури, пов'язаного зі специфікою процесу художньої творчості, детермінованою природою людської діяльності (соціокультурний аспект), по-третє, визначення специфіки змісту жанру через розгляд принципів його художньої організації (семантика та психологія жанру), по-четверте, проведення типології і класифікації жанрових модифікацій в соціокультурній динаміці (історична типологія жанру). Таким чином, жанр з позиції культурології є такою структурно-типологічною категорією в мистецтві, яка охоплює практично всі сфери художньо-творчої діяльності та рівні його пізнання.

Проблема пізнання мініатюри як особливого цілісного феномена музичної культури зумовлює комплексний характер методології, що поєднує в собі як загальнонаукові, так і спеціальні методи. Але ситуація ускладнюється тим, що кожний метод „створює свій предмет”, „специфікує” об'єкт у зв'язку з певною методикою” [3, с. 316].

У сучасній культурології актуалізується принцип всебічного дослідження різноманітних феноменів художньої культури за допомогою залучення здобутків гуманітарних наук, таких, як, наприклад, філософія, психологія, теорія художньої творчості. Перспективи культурології як нової методології докладно доводять

і наукові праці вчених у галузі мистецтвознавства і музикознавства. Такими є роботи В. Медушевського [98-103], Б. Каца [67], Л. Закса [52], О. Самойленко [139], І. Сніткової [147], В. Суханцевої [164] та ін. Особливе значення міждисциплінарному або полідисциплінарному підходу надає також і А. Гуревич. Вчений підкреслив, що цей підхід допомагає цілісному концептуальному вивченню людини і суспільства [43, с. 25]. У зв'язку з цим доцільним і перспективним є вивчення музичної мініатюри у запропонованому ракурсі із застосовуванням системного методу дослідження, оскільки він передбачає міждисциплінарний підхід і використання таких термінів, як „принцип художнього мислення”, „семантика жанру”, „музична експресія”, „музичний хронотоп”, „ментальна структура жанру”. Подібна методологія застосовується не вперше і виокремлює взаємодію універсального і специфічного. Системний підхід дозволяє розглядати музичну мініатюру як ієрархічне, системне явище в музичній культурі.

Методологічним орієнтиром можуть слугувати праці таких культурологів, як Ю. Лотман [90-92], О. Лосев [89], М. Бахтін [11; 12; 14; 15]. В таких дослідженнях цінною є методологія аналізу художніх творів з позиції структурно-семіотичного підходу. У розумінні Ю. Лотмана структура художнього твору – це „системна єдність”, „ієрархічно організована семіотична структура” [90, с. 12]. На основі аналізів літературних творів учений робить висновок, що внутрішня структура художнього тексту передбачає вивчення всіх його рівнів: „від нижчих – метрико-ритмічного і фонологічного – до самих високих – рівня сюжету й композиції” [90, с. 136]. Отже, семіотичні дослідження внутрішньої структури художнього тексту Ю. Лотмана розкривають основні принципи системного аналізу художніх творів.

Подібний метод був застосований у теоретико-літературному аналізі М. Бахтіним. Вченого цікавили не тільки композиційні принципи літературних творів, а й принцип „художнього бачення”, тобто розуміння світу „очима автора”. Такий підхід допомагає вивченню мініатюри як особливої форми самовираження митця, пов'язаною з художнім принципом мислення – мініатюризмом. Художній твір у розумінні вченого – це певний естетичний об'єкт, який необхідно досліджувати „в його цілому, розуміти форму і зміст в їх суттєвому і необхідному взаємозв'язку: форму як форму змісту, і зміст як зміст форми” [11, с. 88-89]. Методологія аналізів у М. Бахтіна ґрунтується на розумінні архітектоники твору як художнього цілого, що виявляється через ціннісну, часову, просторову і змістову координати. Ціннісним центром архітектоники є „людина-герой”. При цьому важливою умовою для аналізу є „естетичне уживлення”, тобто „бачення предметів і героїв зсередини” [11, с. 8]. „Художньо-утворююча форма оформлює перш за все людину, а світ – лише як світ людини...” [11, с. 89]. Отже, поетика художньої творчості М. Бахтіна створює для нашого дослідження можливість зрозуміти естетичний стрижень мініатюри, що базується на внутрішньому духовному світі людини.

Окреме місце серед культурологічних праць, що становлять методологічну основу розуміння культурологічної концепції жанру мініатюри, займає дослідження О. Лосева. Філософ блискуче аналізує логіку музичної форми як „сміслової структури”, намагаючись пояснити феноменологію музики через діалектичний метод пізнання внутрішнього устрою мистецтва. Вчений вважає, що музичне пізнання можливе через музичне переживання. Тим підкреслюється значення емоційного, почуттєвого чинника в розумінні художнього смислу музичного твору.

Системний метод у мистецтвознавстві яскраво обґрунтовують М. Каган у своїй праці „Системний підхід і гуманітарне знання” [64] і Л. Кадцин у своїй дисертації. На думку М. Кагана, системний підхід зумовлений „багатомірністю” і „поліфункціональністю” художньої діяльності людини, дозволяє осмислити системні відносини між людиною, природою, суспільством та культурою [64, с. 14]. Системне дослідження має проводитися у трьох „площинах”: предметній, функціональній та історичній [64, с. 26]. За М. Каганом, головними завданнями при цьому підході є вивчення „системних об’єктів як форми існування і руху реального світу, як прояв його упорядкованості”, а також „конструювання системи категорій, що відображає системні зв’язки об’єктів вивчення і робить впорядкованим саме пізнання” [64, с. 29]. Отже, системний підхід як загальний методологічний принцип дослідження створює умови для виявлення ієрархічних зв’язків усіх елементів певної структури в сукупності, тобто системі.

Системний метод у музикознавстві яскраво відображено у працях І. Котляревського, М. Арановського, Є. Назайкінського. Так, І. Котляревський, досліджуючи цей метод на базі європейського мистецтва, виокремлює три структурних рівні музичного твору [78, с. 18]. Перший рівень – рівень елементів музичного мовлення, другий – рівень їх зв’язків, третій – рівень цілісності, що охоплює концепцію твору в цілому. Вся ієрархія об’єднується поняттям, що відображає системність наукового пізнання музичного твору – „музично-теоретична система”.

Розкриття феномена мініатюри в музичній культурі передбачає також вивчення не тільки художньої суті цього явища, а й його внутрішньої структури і функцій, принципів організації музичного матеріалу. Внутрішня структура музичної мініатюри, на наш погляд, розкривається через семантичні функції жанру, особливості організації часу і простору. Разом вони утворюють семіотичний підхід, за допомогою якого виокремлюється семантико-структурний інваріант музичної мініатюри, розкривається її внутрішня ментальна структура. У зв’язку з цим основоположне значення мають дослідження по музичній семіотиці, до яких можна віднести праці М. Арановського, В. Медушевського, Є. Назайкінського, В. Холопової, Т. Чернової. Семіотичний підхід допомагає розкрити музично-художній зміст жанру мініатюри як специфічного способу світопізнання.

В останні десятиліття багато вчених в галузі музичної культурології та мистецтвознавства виявляють інтерес до вивчення проблеми діалогу музики з

культурою. Це засвідчує у своїй монографії О. Самоїленко. Головною ідеєю дослідження є пошук головного „семантичного діалогу музики” – „смислових інтенцій культури і музичної поетики” [139, с. 7]. При цьому автором підкреслюється, що музичний смисл, природа музичної семантики є універсальними домінантами, вивчення яких дає можливість дістатися глибинних аналітичних вимірів мистецтва.

Семантичний підхід до вивчення музичних феноменів застосовувався багатьма вченими, такими, як Б. Асаф'єв, М. Арановський, В. Медушевський, Є. Назайкінський, В. Холопова, Г. Орлов, Л. Березовчук, Є. Чигарьова та ін. Фундатором терміну „музична семантика” є Б. Асаф'єв. У праці „Музична форма як процес” вчений розкриває теоретичну концепцію музичного становлення, інтонації та музичної форми. Б. Асаф'єв заснував мовно-семантичний метод аналізу в музикознавстві. У розвиток асаф'євської теорії створена інтонаційно-семантична концепція В. Медушевського і В. Холопової.

З філософської точки зору семантика як розділ логіки вивчає значення понять та суджень. Але музичному образу, на відміну від живопису чи літератури, властивий високий ступінь узагальненості та символічності завдяки музично-інтонаційному способу мислення. Ще більшу складність для художнього пізнання та оцінки феноменів музики формує кожний оригінальний творчий стиль композитора, який відображає досвід суто особистісний, назрілий та пережитий. Отже, музика, що є „поезією людської душі”, засобом спілкування зі слухачем, має певну інформаційно-семантичну насиченість, яку несе в собі музичний зміст. Жанр, на думку В. Холопової, це „джерело номер один у формуванні музичної семантики” [173, с. 211].

У теоретичній концепції С. Шипа музична мова розглядається як системне явище [187]. На думку дослідника, музично-мовні закономірності допомагають осмислити й розкрити логіку музичного мислення, що, у свою чергу, працює на виявлення властивостей музичного жанру і стилю. Запропонований автором структурно-функціональний підхід, що розкриває специфіку музичної мови і мовлення, доцільно спроектувати на предмет нашого дослідження – феномен музичної мініатюри.

Аналіз жанрової моделі, за концепцією М. Арановського, має бути спрямований на визначення константних ознак, таких, як структура, семантика, а також образу Людини, яка відображає концепцію буття („картину світу”). Такий підхід було застосовано М. Арановським при аналізі структурно-семантичного інваріанту жанру симфонії, що репрезентує образ Людини у чотирьох іпостасях. У зв'язку з цим шляхом до створення культурологічної концепції музичної мініатюри буде аналіз жанрового змісту і семантичного простору мініатюри, що відображають психологію і тип особистості митця.

Методологічну базу при дослідженні жанрової специфіки музичної мініатюри складають такі теоретичні концепції: „соціокультурне побутування жанру” та „жанровий зміст і стиль” А. Сохора, жанр як історично сформований

„типізований зміст” Л. Мазеля і В. Цукермана, жанр як „структурно-семантичний інваріант” за М. Арановським, „жанр як система функцій” Л. Березовчука, типологія музичних жанрів і форм О. Соколова, „жанровий архетип” М. Старчеус. За допомогою перелічених категорії можливо розглянути мініатюру в системі музичних жанрів, визначити дефініції музичної мініатюри, провести внутріжанрову типологію.

Важливим аспектом у визначенні семантики жанру мініатюри є аналіз типів музичної експресії, які розглядаються в пропонованій роботі як категорії музичної психології. Через музичну експресію розкривається механізм суб'єктивного переживання ліричного героя і автора в єдиному цілому, що, у свою чергу, виявляє жанрово-семантичний зміст мініатюри. Отже, специфіка організації семантичної структури і логіки музичної композиції в мініатюрі відповідає принципу антропоцентризму.

До вивчення проблеми музичної експресії вдавалося багато дослідників. В. Медушевський, спираючись на учення Б. Асаф'єва, пояснював механізми художнього відображення світу, відштовхуючись від своєї теорії подвійної музичної форми. Вчений вважає, що інтонаційна сфера музики є не що інше, як відображення духовного світу людини, особливостей її характеру та темпераменту. Так, В. Медушевський пише: „...мистецтво бачить світ ніби зсередини людини. Тому головний механізм музичного мислення в процесах творчості, виконання та сприйняття – це занурення в інтонаційну суб'єктивність твору, що дозволяє проникнути в його внутрішню фабульну логіку” [103, с.45].

Важливим типом інформації для музики є психічні та фізичні стани людини з широким діапазоном емоційних рухів. Етимологія терміна „емоція”, як вважає В. Медушевський, вказує на два найважливіших її компоненти: зв'язок із внутрішнім рухом, із „тілесністю”, моторністю; і її тремтливість, мінливість і нарешті „схвильованість”. Отже, етимологія терміна повністю відповідає семантиці жанру мініатюри. Це обґрунтовано в наступному розділі дисертації.

Особливий вклад у вивчення вказаної проблематики зробив психолог Л. Кадцин, який пояснив різні форми переживань: стан, настрій, емоцію, почуття, пристрась, афект [66], а також В. Холопова, яка запропонувала власну типологію та аналіз складного спектру емоцій в музиці [173].

За М. Бахтіним, хронотоп (або часопростір) має суттєве жанрове значення, оскільки саме він специфікує жанр і жанрові різновиди в мистецтві. В сучасному мистецтвознавстві активно досліджуються простір і час як принципи організації музичного твору. Аналізується генеза та функціонування цих феноменів у контексті певного історико-культурного середовища. Часопростір є системоутворюючим фактором, який віддзеркалює специфіку організації цілого в музиці і зумовлює характер внутрішнього психологічного буття суб'єкта художнього твору.

Аналіз часопросторових співвідношень у музиці дає можливість пізнати художньо-смыслову природу твору як на композиційному рівні, тобто логіку

музичної форми, так і на рівні жанрового і психологічного змісту в творчості композиторів різних епох. Останнє є дуже важливим, адже саме воно дає досліднику розуміння тих психологічних чинників, які містяться в художньому тексті і відображають тип і психологію митця. Отже, хронотоп музичного твору є цілісною моделлю світу („картиною світу”), що створює певний жанрово-семантичний зміст, який віддзеркалює психологію особистості. Цілісність часопростору фортепіанної мініатюри в українській музичній культурі ХХ століття зумовлює специфічні ознаки найважливіших рівнів когнації: гносеологічного, соціокультурного і семантичного. Саме означені рівні репрезентують тріаду „онтологія – гносеологія – психологія”, яка покладена в основу методології дослідження і допомагає скласти концепцію мініатюри як феномена музичної культури.

Дослідження феномену мініатюри не можливе без визначення основних історичних етапів розвитку цього жанру і на цій основі – проведення історичної типології. Таким чином, за допомогою історико-типологічного підходу можна проаналізувати основні історичні модули жанру.

При аналізі музичних творів з точки зору принципу мініатюризму необхідним є застосування функціонального підходу, що передбачає вивчення композиційної логіки і сукупність принципів побудови музичного твору. Функціональний метод в музикознавстві представлено в роботах Б. Асаф'єва [9], В. Бобровського [18; 19], Є. Назайкінського [110] та ін. Головним принципом функціонального підходу до аналізу музичних творів є розуміння музичної форми як головного „носія художнього смислу” [19, с. 13], або „проекції художньої ідеї (ідеального феномена) на інтонаційну плоть (матеріальний феномен)” [19, с. 18]. Методологічною підвалиною при поясненні логіки музичної композиції в мініатюрі слугують також теоретичні концепції Б. Асаф'єва, Є. Назайкінського, Т. Чернової, в яких були розроблені такі категорії, як драматургічний профіль, композиційна логіка, функції музичної форми та ін.

Серед головних завдань культурологічного аналізу є не тільки категоріальний синтез, а й розкриття глибинних вимірів музичних феноменів (твір, жанр, стиль), проникнення у його внутрішню художню сутність – *ментальну структуру*, яка певною мірою залежить від художньої свідомості суб'єкта творчості. Таким чином, визначений методологічний орієнтир всебічно розкриває жанрову картину світу мініатюри і відкриває нові перспективи в осмисленні музичного твору, з одного боку, а також пояснює можливості жанру, пов'язані з історико-стильовим контекстом і рівнем розвитку музичної мови, з іншого. До цього треба додати й особливості національного стилю, що зумовлюють ментальну специфіку музичного мислення і психологію особистості композитора – його „Космо-Психо-Логос”. Таким чином, морфологічні, соціокультурні, семантичні, психологічні та історичні аспекти буття жанру в культуротворчому просторі дають глибоке і повне розуміння мініатюри як специфічної ментально-психологічної структури музичного твору.

Внутрішня ментальна структура жанру музичної мініатюри складає певну ієрархічну систему, яка має такі рівні організації:

- свідомість та психологія суб'єкта творчості (автора);
- психологічна структура музичного образу як тип експресії;
- музичний хронотоп як принцип організації жанрової картини світу;
- особливості національної ментальності, що розглядається крізь призму музичної стилістики.

У наслідок методологічної взаємодії утворюється основа для визначення ментальної структури жанру мініатюри, що дозволяє розуміти мініатюризм як специфічний принцип художнього мислення. Аналіз жанру мініатюри в даному проблемному аспекті виявлятиме усталений взаємозв'язок між засобами музичної виразності та типами музичної експресії, що „вбудовуються” в структуру національної ментальності.

Висновки. Таким чином, у сучасній теорії музичної культури найактуальнішим є вивчення жанру з позиції культурологічного підходу. Про це свідчать багато дослідників у своїх публікаціях. Такий підхід дозволяє виявити умови функціонування і специфіку жанру як способу моделювання художнього світу. Жанр як структурно-типологічна категорія мистецтва тісно пов'язаний із загальною соціокультурною динамікою суспільства, зі зміною типів культури в історії людства. В кожную історичну добу, що, у свою чергу, кристалізує в собі певну картину світу, актуалізується той чи інший жанр. Через жанровий вимір можна виявити еволюцію самосвідомості культури, тому що будь-який жанр – це модель світу, модель ставлення до суспільства, природи, людини. Це спонукає розглядати жанр і як феномен культури.

Вивчення музичної мініатюри в аспекті культури дозволяє виявити її міжвидову специфіку як системного жанру в мистецтві, що зумовлює певний принцип мислення – мініатюризм. Це, у свою чергу, розкриває історико-культурний сенс і зміст феномена мініатюри зсередини – тобто через людину, її спосіб і тип мислення, що відбивають певну картину світу. Таким чином, феноменологічний підхід допомагає розкрити внутрішню суть мініатюри, її „культурний смисл” як специфічного способу світопізнання, моделювання і відображення картини світу. Отже, феномен мініатюри, на нашу думку, полягає в розумінні її не тільки як жанру в мистецтві, а й як специфічного способу духовного засвоєння і емоційно-образного відображення художньої картини світу, що породжує своєрідний принцип художнього мислення.

Пропонована культурологічна концепція жанру мініатюри є методологічною основою для подальших досліджень функціонування цього жанру в інших галузях музичного мистецтва, а саме: в камерно-інструментальній, камерно-вокальній, оркестровій, хоровій музиці. Крізь призму вивчення жанру мініатюри постають загальні проблеми духовної культури, пов'язані з поняттям мініатюри більше ніж жанру, а й як феномену культурної діяльності, цілісного явища в музичній культурі та його своєрідного втілення в українській музиці, що вбудовуються в структуру національної ментальності.

Методологія дослідження, створена за допомогою суміжних гуманітарних наук, на наш погляд, допомагає розкрити специфіку цього феномену і створити загальну культурологічну теорію жанру мініатюри в музичній культурі. В пропонованій статті концепцію культурологічного аналізу мініатюри складає виявлення внутрішніх закономірностей мініатюри, які віддзеркалюють картини світу і буття Людини певної епохи, що, у свою чергу, зумовлюють особливий тип художнього мислення – мініатюризм, властивий і сучасній художній культурі.

В результаті комплексної методологічної орієнтації ми маємо вихід на вищий рівень культурологічного узагальнення проблеми жанру мініатюри, який розуміється як специфічний тип і своєрідний метод художнього мислення. Культурологічна концепція музичної мініатюри дозволяє ґрунтовно розкрити її як особливу форму творчої діяльності й самовираження митця, виявити внутрішній духовний світ людини. Єдність теоретичного та історичного підходів зумовлює розуміння мініатюри не лише як жанру, а й як такого феномену, який фокусує в собі специфічний принцип художнього мислення – мініатюризм.

Література:

1. Арановский М. Музыкальный текст. Структура и свойства / М. Арановский. – М., 1998. – 343 с.
2. Асафьев Б. Музыкальная форма как процесс / Ред., вст. ст. и коммент. Е. Орловой. – Кн. 1-2. / Б. Асафьев. – Л.: Музыка, 1971. – 376 с.
3. Бахтин М. Литературно-критические статьи / М. Бахтин. – М.: Худож. лит., 1986. – 502 с.
4. Бахтин М. Эстетика словесного творчества / М. Бахтин. – М.: Искусство, 1979. – 424 с.
5. Бобровский В. Функциональные основы музыкальной формы / В. Бобровский. – М.: Музыка, 1978. – 332 с.
6. Бурлина Е. Культура и жанр: Методологические проблемы жанрообразования и жанрового синтеза / Е. Бурлина. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1987. – 167 с.
7. Гуревич А. Изучение ментальностей: социальная история и поиски исторического синтеза / А. Гуревич // Советская этнография. – 1988. – № 6. – С. 16-25.
8. Закс Л. О культурологическом подходе к музыке / Л. Закс // Музыка – культура – человек: Сб. науч. тр. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1988. – С. 9-44.
9. Каган М. Системный поход и гуманитарное знание: Избр. ст. / М. Каган. – Л.: Изд. ЛГУ, 1991. – 383 с.
10. Кадцын Л. Переживания в процессе слухового восприятия музыкальных произведений / Л. Кадцын // Музыкальное мышление: проблемы анализа и моделирования. – К.: Изд. Киевской гос. консерватории им. П. И. Чайковского, 1988. – С. 104-110.
11. Кац Б. О культурологических аспектах анализа / Б. Кац // Советская музыка. – 1978. – № 1. – С. 37-43.
12. Котляревский И. Музыкально-теоретические системы европейского искусствознания / И. Котляревский. – К.: Музична Україна, 1983. – 158 с.
13. Лосев А. Форма – Стиль – Выражение / А. Лосев / Сост. А. Тахо Годи. – М.: Мысль, 1995. – 944 с.
14. Лотман Ю. Анализ поэтического текста. Структура стиха / Ю. Лотман. – Л.: Просвещение, 1972. – 270 с.
15. Медушевский В. Сущностные силы человека и музыка / В. Медушевский // Музыка – культура – человек: Сб. науч. тр. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1988. – С. 45-64.

16. Медушевский В. Человек в зеркале интонационной формы / В. Медушевский // Советская музыка. – № 9. – 1980. – С. 39-48.
17. Назайкинский Е. Логика музыкальной композиции / Е. Назайкинский. – М.: Музыка, 1982. – 319 с.
18. Самойленко А. Музыкаведение и методология гуманітарного знання. Проблема диалога. Монографія / А. Самойленко. – Одеса: Астропринт, 2002. – 244 с.
19. Сниткова И. Картина мира, запечатлённая в музыкальной структуре (о концептуально-структурных парадигмах современной музыки) / И. Сниткова // Музыка в контексте духовной культуры: Сб. ст. – Вып. 120. – М.: ГМПИ, 1992. – С. 8-31.
20. Суханцева В. Музыка как мир человека. От идеи вселенной – к философии музыки / В. Суханцева. – К.: Факт, 2000. – 176 с.
21. Холопова В. Музыка как вид искусства / В. Холопова. – СПб: Изд-во „Лань”, 2000. – 320 с.
22. Шип С. Музыкальная речь и язык музыки / С.Шип. – Одеса: Изд-во Одесской гос. консерватории им. А. В.Неждановой, 2001. – 296 с.

Надійшла до редакції 26.12.2007